

3247

СТАП ГРИЦАЙ
ЕЧА * ОЛЕКСИ
ЕРХУНА * * * *



2021.

Hrytzaï, Ostar
ОСТАП ГРИЦАЙ.

Utecha Oleksy Perkhuna
УТЕЧА
ОЛЕКСИ ПЕРХУНА.

ПОЕМА.



PG

3948

H 74 U 8

НАКЛАДОМ М. КІЧУРИ.

ДРУКАРНЯ ОЛЕКСИ РІППЕРА В КРАКОВІ.

ТІНЯМ ТАРАСА.

Замучений за волю України,
Ти вмер далеко від своїх степів,
І в вік Тебе тюремні крили стіни
За Твій великодушний, вольний сьпів.

Та сьпів лунав... Під брязк Твоїх кай-
[данів,
Він вихрами пігнав ся по степах;
І вихром стряс престолами тиранів,
І рознітив пожежу у душах.

В душах українських синів неволі!
Ім Ти розпалював важкі серця,
Ти їх кріпив за чорних днів недолі
Сіяйвом нестертельного борця.

Ти нас, блукаючих ся у темряві,
Без жаху вів на ясний, вольний шлях.
Україну показував у славі,
Що мов воскресла у Твоїх устах.

Прийми-ж мій сьпів — о Ти сердешний
[батьку —
І він пливе із тихих, гордих сліз.
І він в тюрми кидає вольну гадку,
І він над Твоїми степами зріс.

Се сьпів, що Ти його нас вчив сьпі-
[вати —
Про волю і широкії поля,
Про те, як то страдає Воля - Мати,
Що скована царями в гріб лягла.

Ти овівав мене в ті тихі хвилі
Невидимим а батьківським крилом —
Як лили-сь на папер бурливі філі,
Що ними плив з душі отсей псалом.

Я духа Муз не призивав — а Твого!
Тобі в ногах я пісню сю сьпівав,
Як Ти в ногах прародича старого
Хлопцям про минуле пісні ткав.

Приймиж сю піснь — хлопцям в цар-
[стві Штуки —
І скромний труд мій поблагослови!
Хоч німечні його творили руки,
Та серце сотворило із любви.

Відень, в маю 1909.

ПІСНЯ ПЕРША.

МОТТО.

„In seinem Herzen brennt ein wildes Feuer
Von Rache, Schmerz, von unverdienter Schande,
Von Sehnsucht nach so manchem, was ihm teuer.
Oft springt er auf, gejagt vom innern Brande,
Er flucht, er sucht sein Schwert. er will hinaus:
Doch Mohn gelächter, rasseln seine Bande,
Und felsenfest verschlossen bleibt das Maus“.

Nikolaus Lenau. „Der Gefangene“.

Тюрма мовчить, сіріє у темряві,
Глибокий сон кидає сіть омани;
Сердешний, тихий сон! Бодай в уяві
Здіймає з рук желізнїї кайдани...
Мовчить тюрма. Заковані поснули.
Чужа земля, мов рідна притулила
Чужих людей, що їх усї забули.
Людей, що їх колись судьба зломила,
Мов підчас бурі дуб ломає грому сила.

Похмаро в тих душах, що ту дрїмають...
Іх вічно муть - скривати чорні стїни
За злочини, що люди не прощають,
Жахаючи-сь кровавої їх тїни.
На їх руках — кров людська засихає!
Убійцями їх местний люд клеймує!
І в темний льох закованих кидає —

Одно жите ласкаво їм дарує:
Прокляте то жите, що лиш кайдани чує...

На смерть їх не дали — бо в хвилі чину,
Шейтанська лють шаліючого болю,
Немов оркан розбурила людину,
І видерла душі свободну волю.
А люд розпуку знає і шанує,
І смерт'ю не кара розпучне діло.
Так пута їх най смерть сама розкує!
Помилувати право їх звеліло
І у живі гроби живе сховало тіло...

О ласко горесна! О людське право!
Воно таке студене співчуте —
Коли велиш ти плакати кроваво
Нещасному в тюрмі ціле жите.
На що житя, коли важкі окови
І день і ніч чорніють на руках?
Душа сама... Без дружної розмови —
За днями дні минають ся в гадках,
А дні отсі — то біль, а ті гадки —
[то жах.

Убійники — мов люди спочували!
В борбі життя — людьми лише були.
Зневолені оружа добували,
Нім жертвою життя осьту лягли.
У їх душах глибоко десь є право,
Що їм колись ножі до рук втискало;
А як вразила кривда їх діймаво,
То тайне право пімсту приказало —
Що у серцях людей скрижалі напи-
[сало.

Далеко сьвіт... Життя в тюрмі не чути.
Хто ту прийшов, спращав вже сьвіт на
[все...

Не лишить, ні живим ту пропасть смуту,
Лиш сон хиба до своїх понесе.
А там? Там може вже нема нікого,
А може там забули вже про них?
Де своє було — там добро чужого,
І слід по хаті і рідні застиг.
Хоч верне — не знайде нікого з до-
[рогих...

О ласко горесна! О людське право!
Воно таке камінне співчуте,
Коли велиш ти плакати кроваво
Закованим в тюрмі ціле жите,
Не красша смерть, як ті важкі окови,
Що дзвонять день і ніч їм на руках?
Душа сама... Без дружної розмови...
Оттак літа минають ся в гадках,
А ті літа то біль, а ті гадки то жах...



Тюрма мовчить... Заковані послули.
Один іно між ними сну не знає.
Пять літь буде, як ту його замкнули,
Пять темних літ в тюрмі йому минає.
Олексою назвала хлопця мати,
А Перхуном писав ся на селі.
Колись собі господар коло хати,
Свій пан на скибах чорної рілі,
І вірний з прадіда син рідної землі.

Хоч хлібороб — та син сільського дуки;
Не знав біди, що слези витискає!
Мозолами вкриває хлопські руки,
І в чужину за хлібом проганяє...
Хоч хлібороб — та з тих, що над собою
Лиш свого Бога, з жаром почитають
Невченою а щирою мольбою.
А крім Бога — своє право знають,
І тих — що хлопови то право відбирають.

Хоч хлібороб — він жити міг по волі
Житим, що не лиш в хлібі бачить долю.
Було добра у батьківській стодолі,
І довго йшов Перхун по своїм полю.
У гаразді його душа зростала,
Не вчила ся людей чого просити.
Що ворогом було — отте топтала,
Не вмiла голову в ярмо хилити
І там кланяти ся, де не могла любити.

Колись... Та і тепер він гордий з виду
І хоч закутий — всім чогось страшний.
Як кине зором — мовби мстив обиду...
Серця дрожали близь його очий.
Бо очи ті з під чорних вій мов зорі
Грізним огнем в безсонну ніч горять.
Як лискавки на хмарному просторі
Незбагнені гадки у них мигтять,
О! очи ті в тюрмі ніколи не засплять...

Від них часом — аж ясно в казяматі.
Демон-душа шаліла в тих очах;

Чувства бездольного, людьми прокляті
Що хоч німі — кругом збуджують жах
Всі сторожі Олексу оминали,
Нерадо виводили на проходи
І більш його, чим других пильнували.
Так все в тюрмі, мов хмарний вид негоди,
Кайданами дзвонив свобідний син при-
[роди.

Він так страдав — даремний стон роз-
[пуки!
Бо хто в тюрмі жаліти ме над ним?
Таж він убив, скрвавив свої руки,
І найблищим тепер він став чужим.
А сторож має серце — мов каменя,
А сторож має око — наче лід.
Ії байдужні є чужі терпіня.
Жаліти над судьбою їй не слід!
Хто ждати ме їх сліз — о той прокляне
[світ...

Перхун в тюрмі, закутий... Він син волі,
Що у житю одну тугу лиш знав:

Тугу за волею, мов звір на полі!
Він волі вже дитиною шукав.
Зелені ниви і луги без краю
Так надили химернее дитя!
Були в його уяві блеском раю,
Утіхою самотного житя —
Їх подих овівав дитинні почутя.

Чи раз тоді весною, як на поли
Кругом з'ясніла зелень сьвіжих трав,
Хлопчина забував на примус школи,
І хвилі свободи несміло крав.
У поле біг! І у траві на хмари
Глядів, щасливий розцвітом весни.
Проміння пив зі сонішної чари,
Впивав ся ним... А довгі, ясні дни
Минали ся йому - немов чарівні сни.

Горить на небі сонце..., Тихо всюди.
Ген, ген розкинені поля мовчать...
Купають ся в промінню їхні груди,
А золотом збіжа кругом блестять.

Так тихо на полях, немов в сьвятині —
Лиш жайворонок сріблом розілле ся,
Дзюрчить під сонцем, дзюбонить в до-
То десь дівоча пісонька озве ся, [лінії...
І скаргою жалю долинами несе ся...

Влюбила ся в поля душа хлопяти,
В їх непорочний, тихомирний шум.
Все радо виривав ся хлопець з хати,
І біг на лоно своїх піль і дум.
Як радісно його сіяли очі —
Коли їх зір на рідні впав цвіткі!
Він бувби їх збирав собі до ночі,
Звиваючи в вінець ніжні листки.
Хлопчину навіть в сні пестили їх краски...

Ночами коні пас із коньхами.
Він так любив глибоку, тиху ніч
Сіяючу мовчазними полями,
Перлинами роси й зоряних віч!
Збіжа, трава, цвіткі — усе дрімає
Похилене до матери землі...
Іх сонна грудь бальзамом віддихає,

Що розвіває ся кругом в імлі.
А ген чорніють ся хати на синім тлі.

О ночі на селі, Сьвятий спокою піль!
Ти над дрімучими левадами весною,
Над коврами сонливих збіж і зіль —
Розстелюєш ся божою тишою!
Мов ясний Херувим понад хатами
Несеш ся ти і шлеш солодкі сні
На тих, що в день схиляють ся полями,
І потом праці скроплюють лани...
Ти розкіш їх — бо в сні щасливі лиш вони!

Високо місяць йде і огортає
В сріблавії опони сонний сьвіт.
Відвічним оком вічний плай витає,
Голубить тихо найдрібнійший цьвіт...
Зірки горять... Перлові хмарки линуть
Легесенько — мов сні зірок ніжні...
Цілюють місяць, линуть не спочинуть...
Спращали ся — знова на синім дні,
Самотний місяць йде — в безкрайній
[тишині.

А сьвіт мовчить... Темніє ліс в віддалі,
Як дужий чорний велит задрімав.
Замовкли в нім звінкі пташин й жалі...
Як довгий ліс — все сон заколисав.
Луш ту і там ясніє щось і блудить,
Посріблює листочки і стежки.
Се що? Чи то русалка пташки будить
Промінним блиском білої руки?
Чи лісовий король веде свої доньки?

Кладуть огонь. На поли близько ліса
Печуть ночами бульби конюхи;
І гуторять про лісового біса,
Про русалки і дивнії страхи.
Далеко дим розстелює ся в полі,
Хворост горить, немов блудні огні.
А сон не йде! Часу в хлопят доволі,
А казка так манить у тишині!
Боязко збили-сь в гурт, не думають
[о сні.

Чарівний сьвіт казок в душах сіяє,
Безсмертний блиск невинної краси

Душу дітий тихенько забирає
В далекі царства, в прастарі часи.
І пестить їх хрусталями уяви,
Палатами чару, скарбами мрій
Як довга ніч... Нічної жаль забави!
До сьвіту шепче казка чародій...
Із казкою в душі заснув хлопячий рій.

За ночью жаль було в день хлопчині,
І за героями чудних казок!
Самотним він блукав ся по долині,
І ждав на блиск своїх сестер зірок.
То заходив у ліс і там ховав ся.
Пусте йому, що час роботи, день!
Безжурно сьпівом пташків напував ся...
А знав у лісі кождий лист і пень,
І пташки знав усі по звуці їх пісень.

Душе! О ти уже ніжній дитині
Нашіптуєш усі свої бажання!
Ведеш дитя по вибраній стежині
Крізь усьміх радости і плач страданья...
Ти вже в дитячій серцю видвигаєш

Свій власний сьвіт, що другого не знає.
І там сама, самотною витаєш
Де твоїх мрій ніхто не розвіває,
А гадка, мов орел, свобідною злітає...

З Олекси парень став — та не змінив
[ся.

І парень те, що хлопець обожав.
Далеко від людей самотним крив ся,
На хату і роботу забував.
Зима чи літо. вітер чи погода —
Олекса хату залюбки кидав,
На свободу тягла химерна врода!
Під подих вітру парень оживав
Мов птах, що полишив ту клітку, де
[конав...

Без ціли йшов, де зір його провадив;
Незнана стежка серце не жахала.
Чим ширший овид, тим сильнійше надив,
А вольна грудь раднійше віддихала.
Там, де в безкраї небо хмари слало,
Де голос чоловіка не лунав —

Там хати серце Перхуна шукало!
Оттам нудьги ніколи він не знав,
І повен тайних мрій на хату забував.

Непотрібом всі цокотухи звали!
Сьміяли ся з Олекси парубки.
Старі за сина мамі дорікали:
„На злі — казали — парень йде стежки“.
Чужі і свої люди не вмовкали...
Та й матери жаліти ся прийшло:
„Чого йому блукати ся у дали,
Немовби в нього хати не було?
Не йшовби в поле він, як робить все
[село?“

І слухав він сердешної догани,
Декілька день трудив ся, як усі.
Лиш кілька день! Важке немов кайдани
Жите в гурті ставало по часі!
Знов демоном туга у нім вставала,
Що рвала ген, в самотнії простори.
В ярмі села душа його конала...

Дарма хоч гризли людській докори,
Для осуду людей не було в нім
[покори.

Чи раз до нього мати говорила:
„Встаткуй-же ся — не жаль тобі майна?
Глянь, я стара, вже своє відробила,
Не припильную всего я одна.
А слуги — се чужі, байдужні люди!
Не много їх робота помагає,
Коли господар не погляне всюди,
І сам в руках усього не тримає.
Не добре там, де пан лиш слугам до-
[віряє“.

„Мені би вже побавити онука“
— Всьміхнула ся старенька серед сліз —
„У поле в спеку йти для мене мука,
Я, синочку, вже як нездалий віз...“
А він?! — він голову схилив на груди,
І з болем слухав материнських слів,
Бо добре знав її безсонні труди,

Що берегли йому добро батьків
І в горесних думках печальний дух ні-
[мів...

Є людські душі, що рідні не мають,
Хоч рідними зростають між ріднею.
В рідні надармо своїх мрій шукають,
І сиротою чують ся між нею.
Бажань їх, снів — свої не розуміють.
На смуток їх — з докором споглядають.
З докором, з глуфом... Аж вони зніміють,
І з тайним болем своїх оминають,
Та десь на чужині — рідні собі шукають.

Є горді душі, що для них немає
Спокою в хаті при своїм добрі.
У них таємний голос не вмовкає,
Що надить до далекої зорі.
О горе їм, коли химерні мрії
На глум людей у їх нутрі горять,
Коли не сьвітить їм зоря надії --

Бо свої каменем кругом мовчать,
І поглядом мертвих — на них байдужно
[зрять...

Похмаро — як душа те щастє кине,
Що всім його буденьщина несе...
І за несказаним, незнаним лине,
Що душі гордих ме манити все.
Чи не манить воно мов війні хмари?
Ах — може в далі там його не має...
Надармо пестять серце сонні мари,
Надармо серце своїх покидає,
І на злощасний шлях омани улітає...

Аж перуном колись з'ясніє хвиля,
Що в ній душа — ме бачити ошуку!
Ме чути глум даремного з'усиля,
Що місто щастя готує розпуку...
Одна хвилина — і душа змертвіє...
Одна хвилина — і омана згине...
Мов вихор Півночі в душі повіє —

Навіє ніч... А в тьмі душа застине,
І стоптана житем — кленучи, сьвіт по-
[кине.

Не був Перхун, як другі із родини!
Між своїми — являв ся мов чужий.
Упрямий дух, мовчазний від дитини,
Чужинцем ріс в гурті своїх людей.
Самотним в рідних сторонах скитався,
І сам собі — все одинокий друг.
Собі лише Олекса сповідав ся,
У тишині левад, лісів, яруг —
Коли мовчазна ніч скривала все в округ.

Він гарний був — хоч із лица похмурий.
Немов крізь ніч сьвітило бистре око...
В гурті людей — мовчазний і понурий,
На самоті — задуманий глибоко.
Про що думав? Чого шукав ночами?
В який то край стежки його вели?
Якими-ж то голубив душу снами,
Що важко між людьми я ним лягли,
І жити, як усі з усіми — не дали?

Химерна вдача! Хто її міг знати?
Олекса товариство оминав!
Дитя любило самоту шукати,
А парень тільки свою волю знав.
Похмарому — не жаль було забави...
Де скрипка грала, він там не ходив.
Не добував в танцю, як другі слави,
В кружку дівчат, не він верховодив;
Пустим сьміхом гульні — хоч молодий,
[гордив.

Старий сьвященник — провідник гро-
[мади —
Любив його до себе завзивати.
Давав йому книжки і щирі ради,
Як горде серце із житем еднати.
І зором знавця людських серць вглу-
[блявся
В душу, що недоступною була.
Як батько радив, наче друг питав ся
Про тоску, що від своїх в сьвіт тягла,
І щасте бачила — далеко від села...

Та він мовчав... Так важко приходило
йому словами висказати те,
Що серце в нього від дитини крило;
Йому самому — темне а сьвяте! —
Мов ніч таємне, наче промінь ясне,
Встає бажання в серцю чоловіка...
Мов зоря сьвітить — наче зоря гасне
Незбагнене ніким, ніким від віка!
І темним скриє ся під трун мовчазні
[віка...

Як радісно верхом він в поле гнав ся,
Як тільки ніч покрила божий сьвіт!
Немов дитина до зірок всьміхав ся,
А свободі огняний слав привіт:
„Орлом, орлом, далеко від неволі —
Неси мене мій коню в чужину!
Не нам за плугом вижидати долі.
Під шум вітрів з тобою я спічну!
У хаті, коню мій — я в хаті не засну...!“

І ось село уже за деревами...
В тиші лунає тупіт наче град;

Ген далі далі тихими полями
Олекса гнав в душі безмежно рад.
Чи раз у ліс загнали ся і тихо
Вороний йшов в дрімучій темноті.
Самі були... Лиш тінь, мов чорне лихо,
За ними йшла... Усі стежки пусті,
А місяць їх веде на синій висоті.

І хоч найшла на них важка утома,
Як довга ніч — їх не тягло до хат!
Не жаль було за випочинком в дома —
Таж ту витав пахучнй рій левад!
В траві Олекса клав ся серед ниви,
І засипляв твердим, безжурним сном;
А кінь в траві шукав собі наживи.
Своя земля дала нічліг обом,
Гостила рідная цілим своїм добром!

В селі з часом — бояли ся чудного.
Чого і де блукав Перхун під ніч?
Старі собі про се шептали много,
А діти перед хмарним йшли в розтіч.
Злим духом Перхуна баби прозвали!

Та мовчанкою сплетні він збував.
Чи свої, чи чужі там дорікали,
Олекса иньшого житя не знав.
А хто спинив-б його, коли з конем гу-
[ляв?

Немов козак в степу, в обіймах волі,
Свобідний був! Він знав про козаків!
Розказував про них утичель в школі,
А хлопець полюбив своїх дідів.
Ім добре там було на чистім полі,
На вірному коневі у степах!
Шаблюкою виборювали долю,
Гуляли вихром в степових травах,
І пробували стріл на мстивих ворогах.

Конем в степу, а чайкою на морі.
На синьому! Вокруг розгульний шум
Пінистих филь... Ген під злотисті зорі
Несе ся звук старих, огнистих дум...
Чи смерть їх там чекає, чи побіда —
Однаково героям синіх вод!
Під звук бандури січового діда,

Сьміють ся витязі з давних негод!...
Пливають... О не страшний ніякий їм на-
[род!

Осьтак колись... Теперки — над ланами
Схиляють ся правнуки козаків...
І росять скиби потом і слезами,
А сьвіт еше сьміє ся з мужиків.
Шаблюка слави вже не добиває,
Немає того, хто пімстивби глум!
Шум морських филь — не витязям він
[грає...
— Серця розпалює кровавий сум —
Правнуки козаків! Де слава ваших дум?

Чи раз лишень вам вільно було жити
Некривдженими, в гордій свободі?
Чи завше вам яло ся слези лити
Мов сиротам в оковах і біді?
Сини степів! Згадайте степ і море!
Мов ранняя зоря встає ваш час!
Встає пімстити довговічне горе,

І крицею числить літа ураз...
Вставайте козаки! Дух волі йде до вас!

Думав - горів осьтак Перхун ночами...
Все сам один! Свої й чужі не знали
Його думок; лиш вітер їх полями
У північ розвівав і холодив запали.
Гіркий то сум, як все душа самотна,
Хоч люди скрізь — найблисші, не чужі;
Як мрія все скрива-єсь неохотна,
Бо осуди людий немов ножі
Ранять дитя душі. Не знає злоба ржі...

Одна душа його любила мрії!
І милий був їй той похмарий зір,
Що мов огонь скривавсь під чорні вії,
І все шукав, де вольний був простір.
Одна лиш серце Перхуна відчула
Ніжним чувством дівочого кохання!
Пізнала вдачу що самотна була,
І гордо — мимо людського ругання —
Скривала наче скарб в душі свої ба-
[жанья...

Ірина -- ах! У померках темряви,
Немов сходилася ясна зоря,
Кидала в ніч тюрми огні заграви,
Коли Перхун шептав отсе імя.
Сьвяте імя безмежної любови!...
Імя одної дружної душі,
Що більш тепер ранило чим окупи
Нічим риданнем у німій тиші.
Імя найближчої — де всі були чужі...

Ще сниться ся у тюрмі йому ночами
Її красою гордовита стать...
Як м'яко тупить до грудий руками,
Що мов мармур з під рукавів блищать.
Блискучі очі зрять у сні на нього,
Що в них колись горів любовний жар;
Солодку шаль будили у чудного,
Несказаний вливали в душу чар —
Мов очі ангела сьміючі ся з за хмар.

Єще в душі сяють чудні ночі,
Коли вона скрадала ся у ліс,
Розкрийте' йому палкі чувства дівочі,

Всьміхаючи ся з за тремтучих сліз...
Сліз радості, туги, шалу, бажання!
Бажання, що в душі огнем горить;
Все щастє бачить у шалї кохання,
Огнистим шептом пристрасти манить,
Розбурхує душу, орканом рве, шумить...

Любовє! Маю у житю людини!
Де ти злелїєш — там усе сьвяте.
Чарує блеском маєвої днини,
Новим житем пишає ся, цвите.
Все розцьвітає в серцю чаром сходу,
Під найсолодші звуки пяних мрій...
А серце чує райскую погоду,
І раз в житю витає в нїй спокій!
Раз — як прийде любов, безсмертний
[чародїй...

Ах раз лишень! Раз рай в душі сіяє,
Лиш раз душа оманюю щаслива...
Пробудить ся — вже в далї рай вгасає,
А в серцю самота гірка, томлива.

Де блеск палив ся — темінь там чор-
ніє.

Де грали звуки — там тиша могили.
Де сьміх перлив ся — там слеза жевріє...
Мов глум згадає мрії що пестили!
І хто душі вповість: На що вони ма-
[нили?

О! снить ся ще... Князь місяць вже ви-
[соко,

У лісі ніч, глибока тишина.
Олекса жде... Його орлине око
Питає кожду стежку: Де вона?
Дрімає ніч... Боязко серце бе ся...
Невжеж її в дорозі хто спинив?
Туга болючим тернем в серцю в'є ся,
А зір шукає серед піль і нив...
Щось блисло в далі — ні — то місяць
[засьвітив.

Чарує ніч... Туга не знає краю!
Ліс, поле, все кругом — Ірини жде.
Розляв ся місяць ген по яснім плаю,

Немовб шукав, куди то любка йде?
Осьтам! Майнуло щось між деревами,
Піднесло білу руку до очий...
Когось шукає з трудом між листками,
Бо ліс великий, темний і густий.
Ні – ясно, ясно вже! Осьтам є дорогий!

До любка соколом біжить Ірина,
І вже в обіймах милого тремтить!
І тулить ся до нього мов дитина,
Цілує, пестить, сріблом дзюбонить...
Подивить ся — у нього серце мліє!
Притулить ся — мов соняшне тепло
Обіймами своїми любка гріє.
Темніло все, німе в округ було,
Коли пестінне їх із уст до уст плило.

То встануть... І побравши ся за руки,
Ступають в даль мовчазними стежками.
Глибоко в ліс ідуть — не чують скуки!
Лише уста нудьгують за устами...
То впаде слово тихе мов проміння —
То поцілуй мов легкий стон озве ся...

То сьміх, мов пташка вирве ся з пе-
[стіння —
То шепіт довго, довго в ніч несе ся...
Хоч ніч — усе вокруг неначе срібром
[лле ся.

Немов демон розкішную русалку
Тулить Олекса до грудий Ірину!
Туга любви у нім — томлена з малку,
Горіла жаром в північну годину.
Часом і ніч потахне, в лісі дніє,
Вже жайворонок їх домів звиває...
Домів! У ранних мраках сьвіт біліє.
Домів... Ах серце пращання не знає!
Лиш згасне ясний день — їх ліс знова
[вгортає.

Нїжне дівча! Воно за ним тужило,
Хоч знало людські сплетні, крики, глум,
Його душу, мов свою полюбило!
Він сьвітлом став її дівочих дум.
Вона лише сьміливими словами
Давала відповідь його думкам —

Коли разом гуторили ночами,
І ясним сповідали ся зіркам.
До неї він спішив немов з мольбою
[в храм!]

Її він мстив. Її пімстив кроваво!
Він за Ірину у тюрмі страдає!
За ню жорстоко так скарало право,
За ню в кайданах смерти дожидає...
Насила Перхуна жите зломала,
Покривши ганьбою його Ірину!
Із глумом тихе щастє потоптала,
Бож то не гріх за хлопську дитину!
И не жах — бо хто ме мстить на можних
[їх провину?]

Ірину пан села зганьбив насильно,
Зманивши до женців на панський лан,
Вона пішла... Водила серпом пильно,
И не думала, чога взиває пан...
А вечером до себе по заплату
Велїв — в свої покої — їй прийти...
Пішла — і жертвою вернула в хату!

Ах! жертвою своєї краси,
Що мала в темний гріб сердешну за-
[вести.

Так, жертвою всеможної насили!
Насили тих, що горді своїм родом,
Глумлять собі з караючої сили, —
Заволодівши кривдженням народом.
Не все їх кара права досягає,
Не все їх злочин буде перед судом!
За їх гріхами слід десь пропадає,
На глум слезам що лють ся межі лю-
[дом...

Хто мстить ме їх гріхи, — О! той ме мстити
[з трудом...

Є кривди в лоні сьвіта, що віками
Розпалюють в душах огонь незгоди.
Взивають в бій негломними кличами,
І творять дні страшливої негоди.
Се вічні кривди можливої сваволі,
Що топче право слабшої людини —

Щоб вдоволити похоть своєї волі!
Вона без жаху йде шляхом провини,
Лиш жертв шукаючи з жадобою гієни.

Дарма — що жертвою падуть мільйони!
Мільйони тих, що в них немає права
По своїй волі жить, що їм безсильні
[стони

Лишила лиш судьба життя кровава...
А прийде час — і встануть мільйони
І кров розіллють в обороні прав —
І муть шаліти в мести мов демони,
Мов день Страшного Суду би настав --
Тоді — чия вина? Хто перший кров
[розляв?

Прийшло бліде — Олексі розповіло.
Сказало все і мило ся в слезах...
Листком цвітка тремтіло чудне тіло,
Мов пострілений птах в його руках.
А рано у ставі найшли Ірину...
Втопила стид і щасте Перхуна!

Втопила у ставі чужу провину —
Не було вже її у ганьбі сна!
І скрила ся на все у гріб душа ніжна...

Був гомін, плач і несли ся проклони,
І гамір був і стиск і метушня —
Кличі селом роздали ся і стони,
Як сонце засьвітило того дня...
З жалем зрів кождей на бездушне тіло,
Вогке волосе, зсинілі уста...
На око, що скрізь смерть еше жаліло!
Мов мести би благало у гурта.
Душа втопленої — тепер усім съвята.

І він прийшов... Перхун прийшов до тіла:
Поглянув, почорнів — і духом зник,
Мов блискавка в його очах з'ясніла,
А на устах змовчав болючий крик.
Де він пігнав? Де втопить свої жалі?
Кому жалітись-ме самотний дух?
Не жде, не жде Ірина в синій далі!
Не прийде цілувати в темний луг...
Зелене село — мов сирота в округ.

Пішов... Червоне сонце за лісами
Ген котить ся на сон -- його нема...
Вже ніч мовчить широкими полями,
А мати жде і жде — смутна, сама.
Не спить а жде — бо серце страх ві-
[щує...

Ах! Він пігнав, немов зранений зьвір!
Виходить — слухає чи крок не вчує...
Та все мовчить, немов заклятий бір,
Блукає ся кругом лиш материнський
[зір.

Питають ся за сином бідні очі...
А щоки в неї наче сніг бліді.
Недобрий сон приснив ся тої ночі!
Десь мов червоний став багрів в саді...
Та се вже ніч... Його-ж нема від рана,
І хліб лишив — він голод десь терпить...
Що гадка вирине, болить мов рана.
Зітхає матір важко і не спить,
І вслухає ся в ніч, та все мовчить,
[мовчить...

Туть гамір залунав і гомін кроків...
Се так печаль спішить до людських

[хат!

„Держіть його“ зі всіх злувало боків –
У тишині немов посипав град...

Ось з лопотом втворив хтось двері

[хати.

Се він, Олекса. впав її до ніг
Скروавлений! Упав, не міг стояти...

За сином — слуги права на поріг

Юрбою вдерли ся — пімстити хлоп-

[ський гріх.

Взяли його – він пана забив нині!

Взяли Олексу, в темінь завели.

Ще з матери глумились при дитині —

Бо з рук її — ледви його взяли.

І ось в тюрмі вже пятий рік минає!

Перхун сидить в кайданах і страда.

Страдає він, хоч сліз не проливає,

Мов орел, що зранений впав з гнізда...

А у душі його — смертельна нуда.

Бездонна нудь нескінченої скуки!
Ні сну йому в оковах, ні житя...
Ту кожний день гіркий мов їдь га-
дюки —
Чиж вже йому немає воріття?
Не мовкне в ньому ні на хвилю голос
У пропасти невольних, чорних дум...
Тих дум — що то від них біліє волос,
Холоне серце, каменіє ум...
Здаєсь німу тюрму — розжалює їх сум!

То як? Не верне він уже до хати,
Не зріти вже йому на вольний сьвіт?
Осьту в тюрмі прийде ся умирати
Зівянувши мов той безсильний цьвіт?
Не йти Олексі вже на ріднім поли,
Ніколи хвиля волі не прийде?
Ніколи не покине тьми — ніколи?
По тьмі тюрми — лиш темінь гробу жде?
Ціле, ціле жите закованим буде...?

Мовчить тюрма... А в горесній темряві
Наводить сон на душі сїть омани...

Ах! може вже печаль їх хоч в уяві,
І може в сні розпадуть ся кайдани...
Чи снить ся їм ще поле коло хати?
Чи на уста хоч в сні злітає сьміх?
Чи кличе ще в півсоню глухо мати?
О обійми, пести їх, сне, усіх!
І дай забути їм на сьвіт, людей і гріх...

Кінець пісні I-шої.

ПІСНЯ ДРУГА.

О сторожо! Не спи, пильнуй вязниці,
Не вір оковам замкнених кайдан!
Не вір оковам, хоч вони із криці —
Закутий дух кріпкий немов шейтан!
Як ти слідиш, він наче спить і мріє;
Як ти велиш, він слухає й мовчить.
Однак на дні — там тліє і жевріє,
Там скрита ціль день-ніч огнем горить --
Чувайте сторожі! Закований не спить.

Темніє ніч. Кругом усе завмерло.
Заковані поснули на дошках;
А рани, що желізо їх нажерло,
Всмиряє сон на спутаних руках.
Поснули там... Чи кождий жаль дрі-
[має?
Чи руки всіх забули гнет кайдан?

Ніякий дух про волю не думає,
Чи всіх сон кує чарами оман,
Не надить воля вже на рідний ген май-
[дан?

О сторожо! Не спи, пильнуй вязниці,
Не вір, не вір потузі тих кайдан...
Їх чоловік кував колись із криці,
А скутий дух — кріпкий немов шей-
[тан!

Не знаєш ти — про що закутий мріє,
Він лиш при тобі слухає й мовчить,
Та в серці вічно тліє і жевріє,
Мов полумінь ворожа ціль горить —
Пильнуйте сторожі! Закований не
[спить.

Є хвилі болю, що у них людина
Почує в собі гнів страшний без тям.
В душі її мов встане хуртовина,
Що местними шаліє почуттями.
Однаково, чи небо се, чи люди,
Що проти них судило ся повстати.

Жажда борби в панцир вбирає груди,
Однаково, чи жити, чи сконати!
У ній одна жажда: Страшливий гнет
[стоптати.

Перхун не спить. Крізь темінь брязк
[краде ся...
Таємний брязк, непевний а важкий.
Задзвонить грізно, стихне, знов озве
[ся,
Мов шепіт стін, їх відгуком звінкий.
То скрегіт там ударить зойком в сті-
[ни,
— Се скрегіт пут, що не пускають
[рук —
І знов тиша... Знов сон колишуть
[тіни...
Та він не всне оттой таємний звук!
Бо на кайдани впав гнів довгих, дов-
[гих мук.

Є в чоловіці сила, що ломає.
Столітні дуби, дикі скелі гір

Основами камінних стін стрясає,
Рубаючи мов сотню сокир.
Се грізна сила людського шаління!
О — що її опре ся на землі?
Як сповнить ся в душах пугар тер-
[піння,
Озве ся пімста, замовчать жалі:
І сьвіти бурити — ме чоловік в шалі.

Не спить Перхун — немає сну у нього...
Ще лиш одна безсонна ніч, одна!
Надслухує. Там мов нема нікого....
Чи підступ се, чи лиш гірка мана?
Так глухо скрізь, лиш стукіт серця
[чути,
І тихий скрегіт стиснених зубів,
І ломіт костий рук.-. Понурі нути!
Хто вчувби їх — о той би задубів,
На звук борби оков із лютию рабів.

Ще раз! Ті мязи, що колись жахали
Усіх в селі — Олекса напружив.
Пожежою в нїм сила й лють заграли —

Так дужим він не був, як довго жив.
І руки враз скрутив — аж затріщало,
— Набігла кров не присла мало з жил —
Здрожав і — дзень! желізо з зойком
[впало.

Розпало ся... Ще стало в нього сил!
Невольник розшалів в тиші живих мо-
[гил.

Перхун зібрав ся... Віддихнув глибоко,
І львом до ґратів, до вікна припав.
Їх так ненавиділо вольне око,
Давно він вже ломати їх бажав!
Що ґрату вхопив, видирав із муру,
Сильна рука вдаряла мов топір,
Вже подих сьвіта лле-сь в тюрму по-
[хмуру —

Ось отвір є... І з розкошию зір
Неволеного впав на свобідний простір.

Кругом тиша. Ніхто борби не чує.
Бурлива ніч збудила шум вітрів.
„То вихор так між ґратами бушує“

Думав сіпак — а далі захропів.
Спокійно спав. Бо хто пірве окуви,
Хто вийде сам із за важких дверей?
Даремні ту, даремні всякі змови...
О — казамет мов скеля, хоч старий!
Не боїть ся вітрів, не боїть ся людий.

Перхун спинив ся... Жах упав на нього:
йому страшна тюремна тишина.
Чи вснула сторож, чи нема нікого?
Чи се їх підступ, чи яка мана?
Та будь се підступ, будь зрадливі сїти,
Не час йому тепер в страху дрожати.
Гей проч з тюрми, нім день зачне зо-
[ріти!
Нім сонце вирвані осьвітить грати...
Вперед! На свободу! Пропаший сьвіт
[витати.

Гадюкою він у вікно втиснув ся,
Звис на стїні, пустив ся і упав.
Без гамору... Ніхто там не проснув ся,
Не стежиний Перхун в пітьмі пропав.

Там ще на мур він вдер ся мов пан-
[тера,
Зіскочив і — минув ся земний ад!
Остання у тюрмі була вечера!
Не скрие, ні у друге казamat,
Хиба мертвим його — замкнуть в тюр-
[мі назад!

Втікав Перхун... Вже місто в темній
[далі
Уже поля, в недовзі і село.
Не знала грудь утоми в дикім шалі,
Олексу мов крило орла несло.
Закрий його ти добра, темна ночі,
Та вольного неси у вольний край,
Їм сторожа розкриє сонні очі...
Його ти їм о ночі не віддай!
Закрий його, закрий — йому вертаєсь
[рай...

Втікав Перхун... Хоч ніч стежки вкри-
[вала,
А око їх не бачило давно,

То в нїм душа дорогу пізнавала,
В душі було невидиме стерно.
Хтож їх коли забуде ті дороги,
Що їх колись дитиною топтав?
Хоч замкнеш око — не заблудять ноги,
Торкнувши ся килимів рідних трав.
Ще не зблукав ся той, хто до своїх
[вертав.

На сході вже темрява уступала,
І легіт повен холоду вставав,
— Мов поцілуй, що ним ніч сьвіт пра-
[щала —
А блеск зірок на небі погасав.
Дрімав ще сьвіт, сповитий в темні
[шати;
Та сумерк дня на овиді сїрів,
Звіщаючи, що сонцю час вставати.
І пташок ту і там вже дзюбонїв,
Мов тихо сьвіт будив із моря людських
[снів.

О добре тим, що їх до щастя будить

Промінний день пурпурою огнів!
За ночію в них серце не затужить,
В них день гарнійший від найкрасших

[снів.

В них сонце будить радісні надії,
Мов наймилійший друг до них іде.
Іх ніч — мов день, а день — мов сонні

[мрії...

Не жде пробуджена печаль, не жде,
Що чорнії гадки сумним рядом веде.

Щасливі ті! О най вони не знають
Тих ясных ранків, що тремтять слізми...
Що їх прескорбні душі проклинають —
Шукаючи для свого горя тьми...

Се ранки, що над пропастию сходять,
Мов жовтий усьміх смерти скрізь бле-
[стять.

Чорнійші ночі думи в серцю родять,
Проміннем сонця мов ножем ранять —
І отвором гробів на тих, що встали
[зрять...

Вперед, вперед — коли вже ніч конає!
Бо білий день не для Олекси йде.
Вже сторож десь з проклонами шукає,
І пожене за ним, нім день зійде...
Вперед! Ах ні,.. В ногах вялить утома,
О — далі вже орел не полетить...
Сил не стає, хоч він еще не в дома.
Немов в пропасниці цілий дροжить —
Сну, сну, хвилини сну, нім темний сьвіт
[ще спить.

Та де він скрие ся? Де ляже спати?
Єще на нім тюремний був одяг!
Ніхто Олексу не прийме до хати,
Убийника не скрие людський дах.
Він сирота в великім сьвіті Бога —
Нема на нім для нього місця ні!
Вже до людей — засипана дорога...
Де не прийде — буде на чужині.
О він не рідний вже у рідній стороні...

І скорбні думи серце придавили,
А око захисту кругом шукало.

Та довго зріти вже не мало сили,
По темних ночах, що у них не спало.
Надармо зрив, надармо зір питає,
Де голову на хвилю приклонити?
Ніде, ніде надія не витає,
Нема кого о захист попросити!
Відай судьба його: на все в тюрмі
[спочити...]

Як часто чоловік у хвилі болю,
Зьвірятам завидує їх житя.
Мінявби радо з ними свою долю,
Стопавши в собі людські почутя.
До них ішовби гордий пан природи
Сказати їм, чого душа сумує...
Чом кинула людий і їх незгоди.
Бо той, що в нім розпука серце струє
Той за людьми туги — ніколи не по-
[чує.

Старий цвинтар замаєрів у далі.
Мов мари показали ся хрести
Із образом Христа в німій печалі,

Високо над простором мертвоти.
Мовчать кругом гроби людьми забуті;
До них ніхто з тугою не прийде!
Ні на хрести, похилені у смуті
Цвітка любви в жалю не покладе.
Лиш смерть царює ту – і дня розправи
[жде.

Відвічні думи сьвіта смерть думає,
Таємні думи замкнених гробів,
І подихом печалі овіває
Похмаре царство безконечних снів.
Як жаль душі пропащого страдання,
Пропащої, великої борби!
Як жаль її безцільного змагання,
Що по кровавих, довгих днях журби,
Розвійним порохом -- скриває ся
[в гроби...

Мов сон одної хвилі улетіло,
Осінним, зжовклим листем у могили...
Безсильне впало, згасло, спопеліло,
А люди тлінь без жалю полишили.

Жите чи сон? — душа в слезах питає.
Даремне питанє! Мовчать хрести...
А смерть велику тайну покриває
Киреєю страшної темноти.
І тихо сплять мертві в городі самоти.

Забули їх — бо хто ме памятати?
Жите несе далеко від гробів.
Вже може і сліду нема з їх хати,
А діти — діти Бог десь в сьвіт повів...
Одна весна цвітками привитає,
Пташина лиш затужить на гробах.
Окружить хрест, тихенько засьпіває,
Стрілою порхне, скрие ся в листках,
І ще раз здзюбонить — і згине на
[полях...

Вперед! Вперед! Ніч-мати вже конає,
А білий день не для Олекси йде.
Усі стежки його погоня знає,
Вона надбігне, скоро день зійде.
Манить цвинтар глухою самотою...
Чи ту Олексі захисту шукати?

У тихім краю вічного спокою,
Де лиш гроби будуть про него знати —
А із людей ніхто, ніхто не ме шукати?

Нехай! Коли для сьвіта вмер на віки,
То він в мертвих гостини ме просити...
Желізом сон давить йому повіки,
Цвинтар чи хата — час йому спочити.
Заснувби він, мов ті, що під землею,
Предовгим сном — без краю, без про-
[буди.

Смерть не страшна! У нім туга за
[нею!

О ласкавійша смерть, як вражі люди,
Що вкинули його у темну пропасть
[нуди.

Зайшов в трупарню і до сну поклав ся.
Понурий сон в понурій тишині.
Нехай... Він ту щасливим почував ся,
Хоч невеселі думи були в сні.
Ту де мертві — одна жива людина.
А там, де люди — він немов мертвий...

У Господа забута, зла дитина,
Гробам чужий, хатам людей страшний,
А в глибині душі недолию сумний.

Заснув... Заснув глибоким сном не-
[долі.

За рідну хату став мертвий пустар;
Заснув спокійно, як колись на полі —
Бо вольним і самотним був цвинтар.
Хоч скрізь гроби — та люблю Перху-
[нови

В крузі своїх, хоч і мертвих заснути
Сном вольного, що потоптав окуви.
О, ту тиша! Ту вже кайдан не чути!
До серця він гроби бажавби пригор-
[нути...

Заснув... А сон до своїх ніс в гостину,
Ніс там, де зеленів родимий луг;
Олекса бачив знов свою хатину,
Килими трав, збіжа і ліс в округ.
І матір він побачив на порозі,
Як згорблена, слаба до него йшла,

Щоб сина повитати на дорозі.
А з віч її важка слеза плила,
Одна із тих, що все його огнем пекла.

Солодкий сон! До ніг упав він мамі
І цілував ті руки, що його
Дитиною тримали в божім храмі,
І все давали, як забаг чого.
Ті руки, що Олексу закривали
Тоді, коли сіпаки в дім прийшли.
Дарма, що сили проти них не мали,
І від кайдан його не зберегли...!
Та в сні — вони тепер у дім його
[вели.

„Счорнів-же ти у тій неволі сину“ —
Так матір в сні до него говорила.
І гладила його — свою дитину,
І до знеможених грудий тулила.
Та ту мов десь озвала ся погоня,
А він: „Ратуйте мамо“ закричав —
І враз збудив ся з любого просоня,

Сам, сам один... Сон душу попращав,
І знов лише цвинтар печально вкруг
[мовчав.

Зрадливий сон! Як часто він злітає
На людське серце у годині смути,
І незабутнє щасте навіває,
Що вже його в душі не пригорнути...
Голубить, пестить, тулить, пригортає;
Так любо, як не муть пестити люди
Мов блеск проміння в серцю розсіває,
І тихо солодич вливає в груди,
Всмиряючи тугу – нім прийде час про-
[буди.

Смутна мана... Бо як вона мине ся,
Тим більше горе чує чоловік.
І тим сильнійша в нім туга озве ся,
За щастем, що торкнуло ся повік.
Мов сатана, що чує пісні раю,
Дрожить душа на спомин щастя сну,
І слези лле в безмежному відчаю,

Кленучи горесно свою вину,
Що з раю вкинула у темну глибину.

Пестінне мами, вид своєї хати...
Ах! може, може правду сон віщує.
Невжеж він нині справді ме витати
Те найдорозше, що за ним горює?
Сон в даль манить сіяйвом Херувима...
Іти йому? І захист покидати?
Щемить туга — мов доля невмолима!
Йому так важко, важко тутка ждати,
І той предовгий день за волю стра-
[дати.

„Не йди — нашіптує йому тревога —
Зажди аж ніч покриє білий сьвіт.
Єще тебе далека жде дорога,
А ясний день покаже всім твій слід...“
Там день...? Перхун підкрав ся до ві-
[конця
І виглянув. О якже він зрадів
На вид несмілого проміння сонця.

Що виринали тихо з за лісів
І лагідно плило на свій престол з огнів...

Під сьпів пташин сьвяте плило сяло,
Витаючи проміннем всі кутки,
Що їх на сьвітї вчера попрощало,
Нім вкрили небо зорі-сестрички.
Що раз то висше несло ся горою,
І сьвіт божественним теплом вгортало
Мов мати те дитя, що із тугою
Ії обіймів довго, довго ждало...
Минула хмарна ніч! Жите у сьвіт вер-
[тало!

Перхун не в силі ока відірвати -
Від зеленї, що за вікном манить.
Та ах! крізь то вікно немов крізь
[грати —
Олекса знов лише на тїни зрить.
На віщо-ж рвав желїзної окупи,
На що розвалював страшну тюрму,
Коли той день не стане днем обнови,

А око знов глядіти ме крізь тьму?
О ні! Днесь сонце ме сьвітити і йому!

Він не втікав на те, щоби спочити
Безпечним сном у рідному гнізді,
Не радував ся тим, що буде жити
Тепер, як другі — тихо в гараздї.
До сонця він втікав на вольне поле,
До вітру, що враз з ним колись буяв...
За ними то туга так серце коле —
І їх, він їх тепер би не звитав?
О ні! Гей проч із тьми на лоно сьві-
[жих трав!]

„Не йди — нашіптує йому тревога —
Зажди, аж знов ніч мати вкриє сьвіт.
До твоїх піль далека ще дорога
А день зрадливий... Вкаже всім твій
[слід...“

Дарма! як перше ґрати — двері впали,
І скорбну грудь — овіяла весна!
В пурпурі ранка сьвіт з'яснів у дали,

Всьміхаючи ся мов дитя зі сна.
А ген вгортала все погідна тишина.

Ах! перший раз по тих літах неволі,
Олекса вчув проміння поцілуй,
Що розливало ся по видноколі
Мільйонами злотистих, тихих струй.
Брилянтами роси поля вкривало,
Рожевий сьміх будило на листках,
Ген ясным небом срібло розливало,
Запалюючи сто красок в листках —
І наче Бог ішло по запашних полях.

Поклін тобі — сьвята природо сьвіта,
Поклін тобі — ти нескертельна сило!
В кирею божої краси ти приодіта
Бо найвисше єство тебе творило.
І вічно творить, вічно ме творити
Воно нове жите, нові істоти.
І над гробами ме житем сьвітити —
Сіяйвом невмираючої плоти,
І сили не буде, щоби його збороти.

Воскресли в сонцю Перхунові сили!
Він мов в розкішнім сні на поле йшов.
Кругом тиша.. Пташки лишень дзвонили,
Ніжнім дзюбоненем своїх розмов.
Була неділя. Мир у кожній хаті
Випочивають люди і товар.
Поля самі; хоч скиби не багаті
У злото збіж — бо лиш заблисла яр —
Та душу овівав житем весняний чар.

Немов солодощі з цінної чари,
Вливав ся в груди Перхуна воздух.
Він проганяв з душі понурі хмари,
І подих раю навівав в округ.
Прокинула ся в жилах кров огнями,
Розгульний жар в Олексі розгорів.
Жите він пив спаленими устами,
Що лило ся бальзамом із цвітів
На зустріч вольному — воскресшому
[з гробів.

Олекса йшов... Ні — він ступав поволи,
Так кождий крок йому був дорогим,

Що легко ніс його по вольнім поли
Там, де стелили ниви свій килим.
Людей нема — погоні він не чує.
А хочби і прийшла — не жаль тоді!
Ніхто йому на поли рук не скує,
Він наче птах у рідному гнізді.
Могучий він тепер — він знов на свободі.

О свободу! Тобі сю піснь сьпіваю,
Я твій престол звінчати забажав.
Найкрасший скарб у тобі величаю,
Що Творець ним серця обдарував.
Ти є той рай, що ми його згубили,
Ти найгордїйша мрія для людства!
Ти сонцем сьвітиш у віках насили,
І будиш в скованих сьвяті чувства.
Мов промінь дня у тьму падуть твої
[слова.

Хоч тернем вислана твоя дорога,
Хоч двигаєш найтяжшії кайдани,
Хоч кров близь твого лее ся порога,
І все чорніють ся на тобі рани —

Ти вічним витязем ідеш віками!
Над царством тьми престолом Бога
[сяєш!
Ведеш у рай здобутими стежками,
Сліпому ясний зір на сьвіт вертаєш,
І в горду людину невольника зміняєш.

Пурпура твоїх ран — се стяг людини,
Боевий стяг, боеві се огні!
Він нас манить до себе від дитини
У горді бої за злотисті дні.
Злотисті дні нескованої Волі!
Де той тиран, що стопче гордий стяг?
Ти Воле ти засядеш на престолі,
Ти в царський меш вгортати ся одяг,
А своїх ворогів — меш бачити в ногах.

Тобі, тобі — я пісню сю співаю,
На твоїм вівтарі свій дар кладу.
У тобі людський рід я величаю,
Що вічно боре ся за свободу.
За тебе Воле — і ті горді сьвіти,
Що дух їх творить вольного людства.

О стань-же стань душами володіти,
Стоми у нас невольнії чувства,
Та із оков, з тюрми — веди до бо-
[жества!

З тюрми Олекса йшов там де кра-
[сою
Мов божество манили ниви в даль.
Ступав несміло вільною ходою —
йому ніжні цвітки топтати жаль...
Де гляне — зелень, цвіти, цвіти,
[цвіти...
Всміхали ся до нього крізь росу;
Немов в слезах бажали з ним жаліти
Над смутою тюремного часу,
Що взяв Олексі їх улюблену красу.

Він бачить їх! Ні — навіть рідна мати
Не є йому так дуже дорога,
Як ті поля і їх цвітисті шати,
Одна його, одна, одна туга!
І до землі припав він і без краю
Став рідну, незабутну цілувати...

Цілунками сердечного відчаю,
Що в силі мертвий камінь оживляти
Своїм огнем... Не жаль в їх жарі і вми-
[рати.

І руки він підніс... До свого Бога
Молити ся бажав сердешний дух.
Молити ся, хоч кличе в даль дорога
До дому — нім тюрма наджеае слуг.
Та ах! уста Олекси слів не мають,
Що ними він моливби ся тепер...
Чувства самі до Господа злітають,
Для них усякий звук у нім завмер.
О — голос тих почуть — він хмари би
[роздер.

Усе, усе згадав Перхун в тій хвилі...
Всі хмарні дні пропащого житя,
Майнули в серцю мов бурлуві філі —
І він заплакав гірко мов дитя...
Пропаша воля, матір тай Ірина
Кервавим сонцем у душі зійшли;

І пан і та страшна послідна днина,
Що в ній за ним з кайданами прий-
[шли,
І у тюремну тьму о півночи вели.

Чия вина, чом сьвіт не дав радїти
Своїм житем, пестїннем гордих мрїй?
Хто громом запалив в душі ті сьвіти,
Що в них він тихий находив спокїй?
Він сам собі творив химерну долю,
Від сьвіта він нічого не бажав —
Лиш тої свободи на чистім полю. .
Чия вина, що й сего Бог не дав?
Невжеж його се грїх? Сам долю він
[здоптав?

Нї, нї! Його покривдили лиш люди,
На лонї трав він чистий наче цьвіт,
Він добрий ту, де вітер пестить груди,
І ангелом глядить на него сьвіт.
Лиш вітер-брат і ясне сонце знають,
Яка душа горить у Перхуна...
Вони его з любовою приймають,

Забула ся давна його вина,
І спомини тюрми щезають мов мана.

Вид вольних нив пестить його мов мати...
Так дивно любо стало серцю тут.
Забув біглець, шо се пора втікати,
Що він на волі – скутий, хоч без пут.
Душа в німій молитві потапає,
В обожаню всесильної Природи.
В солодкім захваті вражди не знає —
Мов линулаб до всіх з цілунком згоди,
Промінна, без гріху – ген під блакитні
[зводи...

В засьвіти линула! Усе забула
Нагріта пацілунками омани...
І мов розмріяне дитя заснула,
Простивши сьвітови болючі рани.
Дозріло серце щасте що минуло,
І знов його хватало у недоли.
Химерне серце! Ах — воно забуло,
Що щасте д'ньому не злетить по воли,
А як покине раз – не верне вже ніколи.

Не верне ся... Ось крики залунали:
„Держіть, держіть! А ось Перхун! Гей
[ту!“

Вони! Вони!... Сіпаки се пригнали
За Перхуном у тиху самоту.
Знайшли його! Він не гадав втікати.
І ось немов ватага скорих псів,
Вони біжуть знайденого спіймати,
І закувати як закон звелїв.
Біжуть з усіх сторін там де Перхун
[клячів.

Закон звелїв — і серце замовкає;
Вони тепер лиш сторожі тюрми!
Їх невмолима служба сліз не знає,
Вона не каже бути їм людьми.
Що він мов молить ся — їм не до
[того.

Гей! пута ту, нїм утече опять!
Прожогом наближають ся до нього...
Закон звелїв! Окови в них звенять,
А руки їх дрожать, а очи їх горять.

Та він спокійно встав — і у промінню
Стояв страшливий, дужий мов шейтан,
Що проти Бога йде в своїм терпінню,
А тінь його похмарила майдан.
О — хто його тепер скувати здужа,
Чия рука ту Перхуна звалить?
Не будить в ньому жаху блеск оружа,
А брязк оков мов клич борби сталить!
Стояв і зрів на них тим зором, що кипить.

Тиша... Та в мить тюремная ватага
З усіх сторін Олексу окружила...
Хоч жах — збудила ся сїпацька снага,
Він сам один — його возьме насила!
Насила — що ненавидить пощади,
Без сліз потоки крови проливає,
І не жахає ся розстаїв зради...
Не страшно їм, їх право насилає,
А за убійника — душа гріху не має.

Борба... Роздали ся глухі удари...
То він вдаряв сїпацькі, вражі руки!
На них тепер прийшла година кари,

За чорні дні тюремної розпуки!
Борба... Сплели ся руки їх з'особою,
Перстнями вужів давлячи груди —
Що очи їх вкривали ся імлюю,
З землі їх ноги дерли чорні груди...
Хто зрів на них — не знав, чи се зьвірі,
[чи люди.

Хилили ся... Їх тіла доторкали
Землі мов грізним вихром гнуті дуби.
Їх руки молотом у низ спадали,
Сопіли груди, скреготали зуби.
Уже один бороти ся не в силі.
Та другі знов до Перхуна припали,
А він почув, що се послідні хвилі
иого борби... Вже сили опускали,
В очах чорніло ся, а руки опадали.

Олекса впав... Тут пута задзвонили
Ще хвиля і — сїпаки муть радїти!
Ще раз страшний зібрав послідні
[сили,

Дарма! Вже перед ним їм не трем-

[тіти...

Двох грудь йому колінами здавило,

А другі рвали руки до оков;

Ненависне желізо задзвонило —

Один кувати Перхуна готов...

О краю свободи! Бувай, бувай здоров!

Та ні, о ні! Перхун еше на волі,

Еше рука его оков не має...

Одна хвилина і — кінець недолі,

Велика хвиля, поки сонце сяє!

Враз — нім могли доглянути сіпаки,

Нім мали час спинити сьміле діло,

Оруже блисло у руках бурлаки,

Що він його одному вирвав сьміло —

І в грудь собі вбив там — де горде

[серце мліло.

Глибоко вбив... Здрожали слуги в колі.

Так не судилось їм його скувати!

Уже йому лишити ся на волі.

Не людський суд Олексу ме карати...
Полями смерть іде... Закон вмовкає.
Мов сон минула ся борба, наруги.
Не вязень се, а чоловік вмирає...
Шепочуть молитви тюремні слуги
Похилені над ним печально наче други.

Вмирав Перхун... На сонішній леваді,
Під срібний хор розспіваних пташин.
Глядів на сьвіт у божеській понаді,
І на безкрай улюблених долин.
Сконав... А ген на яснім видноколі —
Сьвітив йому зелений, вольний мир
Пращаючи в останне сина волі...
Даром тюремна служба йшла на жир!
На лоні вольних піль горів його ко-
[стир.

Оттак то, Воле, гинуть твої діти!
А ти сама — закована від літ...
В степу тобі з орлами не летіти,
Киреею закрив тебе нам сьвіт.

Широкими полями вітер блудить,
Вколисує луги у тихий сон...
Пташина ген під небом тужить, нудить,
І сум несе-сь як горесний демон,
Сум скованих людей, і їх відвічний
[стон...

КОНЕЦЬ.

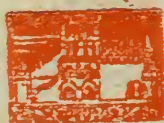
ІНДЕКС ПОХИБОК.

В пісні першій.

			місто:	має бути:
Ст. 18	стр. 3	з гори	Сьвятий	сьвятий;
» 19	» 3	»	пташин й жалї	пташині жалї
» 30	» 7	»	утичель	учитель
» 31	» 7	»	добиває	добуває
» 35	» 4	»	згадає	згадаєш
» 37	» 5	»	тулить	тулив
» 38	» 4	»	мстив.	мстив!

В пісні другій.

Ст. 51	стр. 5	з долини,	місто: сон колишуть тїни	
			має бути: в сон колишуть тїни	
» 53	стр. 7	з гори	місто: зібрав ся.	
			має бути: зірвав ся	



ДРУКАРНЯ ОЛЕКСИ РІШПЕРА
В КРАКОВІ